

Bacsa Gábor

„Minden csomagolás?”

Benes József tiszteletére

Benes József korai folyó-képei különös, a művészet legnagyobb magaslataira jellemző sajátosságot mutatnak. Nem lehet tudni, a felkeltett gondolatok az ábrázolt tárgyhoz vagy a festményhez tartoznak-e. Miről gondolkodunk, amikor a képeiről gondolkodunk? A Folyóról vagy az ő folyóiról? Beindítják a gondolatainkat, hogy saját tartalmainkkal bíbelődünk, vagy valami újat mutatnak? Kétségtelen, hogy Benes korai művészete is szoros kapcsolatot ápol az ambivalencia termékenyítő erőivel. A folyó állandóan rombolja és építi medrét. Tartalmát is átalakítja azzal, hogy magával ragadja, sárrá alakítja kereteinek elemeit, s néhol újra lerakja őket. A szakadékos, majd az árral alakilag és anyagukat tekintve is egybemosódó partok zavarba ejtő módon szemléltetik a gondolkodó, a művész, illetve a képáradattól megindult szemlélő viselkedését. A felforgatás azért igazán radikális, mert egyszerre épít és rombol, valamint azért, mert lehetetlen szétszázalni, mikor melyik zajlik.

1985-ös szitanyomata, az *Álom* egy fóliával kibélelt, szigetelt vermet mutat, melynek mélyén szorosan egymás mellé helyezett fóliacsomagok láthatók, köztük pedig egy meztelen nőalak. Eldönthetetlen, hogy a kép a feltárás vagy a betemetés egy pillanatát örökíti-e meg; hogy ki- vagy becsomagolás következik-e; hogy a csomagok rejtjenek-e valamit, vagy csupán fóliatekercek; végül pedig: hogy mi a jelentősége együtt-heverésüknek. Az álomfejtők, lélekbúvárok reményei szerint az álom az ébrenlét jelenségeit értelmezi, rendezzi, teszi áttekinthetőre alkalmassá, és fordítva. Benes képe láttán azonban megfogalmazódik, hogy vajon ki- vagy becsomagol, kibont vagy ki(be)porcióz. Afelől is elbizonytalanít, hogy tartalmaz üzeneteket vagy alakot-öltésre váró csupasz anyagokat, esetleg pusztá formákat tár-e a szemlélő elé. Az álommotívumok jelentését vagy alkalmi elrendeződését kell szem előtt tartani? Mindez talán örökre kérdés marad, hiszen ugyanabba az anyagba vannak csomagolva, amely elszigeteli őket környezetüktől. Világosan, lényeglátóan akkor tudnánk beszélni az álomról, ha nem álom lenne.

A vízre emlékeztető fólia elrendeződése a logóvá vált *Forrást* idézi fel. Az erek, irányok, folyók lehetőségét magában rejtő buggyanás a formátlan anyag, a nem-tartalom pillanata. A kép: forrás. Nézve folyó lesz, tartalmak és formák, valamik és semmik szervezetten izgága világa. De a nézés minden egyes pillanata álom: a tárgy bonyolultságának homályos és kimerevített térképe, összezavarodás és megvilágosodás, ok bezárkózásra és tanulásra. Ezt a figyelmet körvonalazza Tandori Dezső, amikor Christo tájcsomagoló művészetéről ír:

Jöttek, írja Szép Ernő, a hullámok, a hullámok, a hullámok, szomorú, szomorú, szomorú volt a végtelenség, becsomagolva éjszakába, fénybe, nézésbe, képzeletbe. És a redők: már visszaadták Valaminek a formákat, mint az élet leplezetlen halotti leplei; melyek mégis elengednek még valamit, körül, vagy épp megfordítva, a beborítás akarná megóvni a – de mit és mitől, mivel és mi nélkül, és kik, és hogyan, és hová. És most letakarom az írógépet a műanyag huzattal.

Amint valami formát öltött tartalomnak mutatkozik, formájának csomagolása is lesz, ami nélkül nem létezhet a másik. A művészet mindenkori dilemmáinak fogalmi kerete, a tartalom és forma viszonyának kérdése Benes buja motívumvilágában ironikus torzításban mutatkozik. A varrás és kötözés motívumai, a csomagolás gondolatának tolmácsolóiként, sokáig a figurális törekvések központi mozzanatai Benes festészetében. Az eddigiek fényében a bevarrt szemek és szájak képei mintha a túlcsomagoltságról beszélnének, arról a kínlódásról, amelyben a közvetíteni igyekvőnek van része. A *Forráshoz* hasonlóan ugyancsak logóyszerű, névjegyszerűvé váló figurák immár több mint évtizednyi hosszúságú „korszaka” más irányt mutat. Azokra a szónoklatokra emlékeztet, amelyek az argumentum ad nauseam retorikai „eszközét” alkalmazzák. Ez az eljárás a hiábavalónak tekintett zsonglőrködés helyett egyetlen tartalmi elem ismételtetésével, agyonforszírozásával dolgozik. Eredményként a hallgatóság (a beszédhelyzet céljától függően) a vélemény mellé áll, illetve elkezd magától értetődőnek, adekvátnak, egyedül-érdemesnek tartani az adott megközelítést. Egy problémakörből a primitívekhez hasonlóan kerül ki, de szintén rájuk emlékeztet az a belefeledkezés, beletemetkezés, amelynek szaporasága oly egyedi érzéki felszíneket produkál.

Miről győz meg Benes József festészete? Arról, hogy életszerű, természetszerű. Mert magától értetődő, forrásszerű oka saját magának. Mert a rávetett pillantás álomszerűsége a mindenkori alkotás, cselekvés, csomagolás, bontogatás kérdéseit lebegteti. Végül pedig azért, mert az egymásra utaltság és önérdék, összefonódás és diszkréció olyan indifferenciát mutat, amelyben mégis jelentős minden szóba jöhető.